

nullam esse propter rituum diversitatem disrumpendæ unitatis causam.

Notandum est hic mentionem esse de iis ritibus quos Deus nec revelavit nec præscripsit, quales sunt multi ritus ab Ecclesia sapienter instituti. Si autem de iis agatur quæ à Deo præscribuntur, si Deus aliquem ritum seu cultum externum revelaverit et præscripserit, tunc indubitanter Deo obtemperandum est, culpandi sunt quicumque hunc cultum non venerantur.

Obj. VII. Per actus merè spirituales potest homo se suumque corpus Deo offerre; ergo non requiritur cultus externus.

R. n. ant. Nam homo in societate positus est; consequenter Deo cultum externum debet. Non potest Deum sincerè amare, quin illud in omnium oculis testificetur, quin Dei laudes celebret, quin alios homines ad eundem cultum incitet, uti in probatione dictum est. Aliundè etsi nihil homo suis fratribus deberet, tamen, si sincerè et in animo Deum colat, occulti animi motus signis externis brevi manifestabuntur.

Notandum est cultum externum non ideò requisitum esse, ut cultus internus Deo innotescat, siquidem Deus intima cordis novit; verùm patet hunc necessarium esse ut homines ad virtutem et ad Religionem perducantur.

Notandum est insuper, Deum quidem in iis quæ ad religionem attinent, hominibus opitulari; sed non indè concludere est homines aliorum hominum adjumento non indigere. Nam reverà Deus juvat homines, sed tum per se et suis internis gratiis, tum per alios

homines. Vult ut seipsos mutuò edoceant, adhortentur, exemplis excitent.

CAPUT SECUNDUM.

De lege naturali, seu discrimine bonum inter et malum.

In capite præcedenti probavimus admittendam esse aliquam religionem, seu Deum esse colendum. In præsentem capite agitur utrùm Deus omnibus humanis actibus æquè colatur; utrùm ii actus sint in se æquales nullâ ratione discrepantes; utrùm Deo æquè placeant; utrùm verò religio quosdam tantùm approbet, alios verò reprobet, seu, quod idem est, utrùm sit quoddam discrimen inter bonum et malum, utrùm verò nullum; utrùm sit admittenda religio naturalis et quæ antecedit omnes leges positivas, an non. Circa præsentem quæstionem philosophi veteres et increduli hodierni monstrosè erraverunt. Ut planè intelligatur quæstio, exponendi sunt ipsorum errores.

1º Itaque inter veteres philosophos, Callicles, ut legitur apud Platonem, negabat quidquam ex natura sua esse justum vel injustum, turpe vel honestum; sed distinctionem virtutum et vitiorum totam ex mera opinione hominum gratis conficta repetebat. Cum ipso sentiunt quidam Deistæ recentiores.

2º Carneades nullam justitiam, nullam virtutem essentialis rerum fundatam existimabat, sed distinctionem omnem virtutes inter et vitia ab hominibus, ad normam utilitatis propriæ fuisse institutam asserebat.

Archelaüs, Aristippus, Epicurus idem opinati sunt. Origo itaque boni et mali, ut ipsi opinati sunt, est utilitas propria et privata. Quidquid nobis utile est, si fides ipsis, fit licitum. Civis Genevensis in libro cui titulus *l'Emile*, hanc doctrinam in rei substantia docere, videtur cum asserit totius juris naturalis fundamentum esse amorem proximi ex amore nostri derivatum, jusque illud nullum esse sine amore nostri.

Huc etiam propè accedit auctor libri cui titulus *de l'Esprit*, qui, tom. 4. cap. 45. pag. 419. nullam virtutem veram, nullam justitiam, nullum reipsâ bonum agnoscit nisi quod prodest bono non tantum privatorum hominum et societatum diversarum, sed bono publico et communi generis humani; quique nullum aliud malum admittit, nisi quod bono omnium hominum nocet. Hoc est principium quo totum serè nititur exitiosum illud opus, quod ab omnibus christianis uno ore damnatum est, et ab auctore pluries revocatum.

5° Hobbesius in libro *de Cive*, et in libro altero cui titulus *Leviatham*, pessimum atque omni periculo plenum systema edidit. Docet homini in statu naturæ, ut loquitur, seu ante quamlibet legem positivam omnia fuisse licita; furtum, adulterium, homicidium in hoc statu non fuisse crimina, sed tantum propter leges civiles talia evasisse. Sic autem suum systema evolvit. 4° Homo non accepit à natura seu à Deo facultates inutilis; jus igitur naturale habet ea omnia agendi quæ potest, et utendi omnibus suis facultatibus atque potentiis, ut sibi præstet quæ sunt utilia. Hinc, 2° cum à natura inclinatur ad conservandam vitam et ad illam

jucundè beatèque traducendam, ideò jus habet omnes suas facultates et potentias adhibendi, sive ad alios homines occidendos, sive ad diripiendas ipsorum opes. In his omnibus nihil est injusti, nihil criminis, nihil sceleris; siquidem homo naturæ obsequitur. 5° Cum tamen, si res ita permanerent, inde omnia subvertentur, nec quisquam in tuto vivere posset, cum insuper homines naturaliter ad servandam vitam sint propensi, inde rationi consonum fuit ut pacta inirent quibus ad alia peragenda, alia vitanda adstringerentur. 4° Hinc leges politicas et civiles instituerunt, quæ solæ sunt agendorum et fugiendorum regulæ. 5° Cum auctoritas in quolibet privato stare non possit, hinc iudices vel principes elegerunt, qui societati præessent, quique ex solis sæderibus initis suam auctoritatem mutuantur. Quæcumque ab istis principibus præcipiuntur sunt bona, quæcumque prohibentur sunt mala, adeò ut, si adulteria, parentum homicidia, etiam sine causa juberent, hæc tunc licita forent, imò laudanda. 6° Hobbesius tamen non ausus est asserere Deum non esse colendum; neque enim, inquit, an Deus sit amandus, timendus, colendus dubitari potest; sed ad hæc officia erga Deum solummodo tenemur, ait, quia potentior est omnibus entibus, et ipsi resisti non potest. Nullo autem alio jure cultum meretur. Deus igitur, ut opinatur Hobbesius, jus habet regnandi in homines et illis imperandi, sed solâ omnipotentiâ fundatum. Ex his liquet Hobbesium verè non discrepare à Carneade, qui virtutis et vitii originem et distinctionem ex hominum utilitate repetebat.

4° Spinosus in Tractatu theologico-politico, Hobbesium adhuc insaniam vincit. Ex ipso quidquid appetit homo et quidquid potest, ipsi licitum est; consequentur jus naturale, justum et injustum, non ex recta ratione, sed ex potentia et appetitu definiuntur; hinc nullum est discrimen, sive inter homines ratione utentes, sive inter amentes, sive inter ipsamet animalia; *quod enim*, inquit, *unaquaque res ex naturæ suæ legibus agit, id summo jure agit, nimirum, quia agit, prout determinata est, nec aliud potest.* Nullam enim libertatem in natura Spinosus admittit. Omnes actiones humanæ, in ipsius placitis, sunt substantiæ unicæ quam admittit necessariæ modificationes. Omnia per quamdam vim naturæ eveniunt. *Quamdiu homines sub imperio solius naturæ vivere considerantur, tam ille qui rationem nondum novit... ex solis legibus appetitûs summo jure vivit, quàm ille qui ex legibus rationis vitam suam dirigit.* Bonum et malum, ut alibi scribit, nihil positivum in rebus indicant; sed homines illas boni et mali notiones sibi effinxerunt... illa omnia præstantissima æstimare debuerunt, à quibus optimè afficiebantur.

5° Auctor libri cui titulus *La Fable des Abeilles*, bonum et malum ex suasionem principum originem ducere contendit. Probare conatur, 1° virtutem nullo modo homini esse naturalem et ingentam. Homines, ut putat, nec erant apti, nec nati ad societatem, naturam suam erant disjuncti, virtutem non cognoscebant: politici autem imperare ambientes ipsis suaserunt melius esse in societate cum aliis vivere, sese mutuo defendere,

sibi mutuum auxilium ferre, præclarum esse appetitum suos coercere, proprias utilitates publicis commodis postponere, etc. Homines has fictas notiones admiserunt, alii adulatione decepti, alii illas ad pacem et ad tranquillitatem communem fovendam necessarias esse existimantes. Ità ferè olim religionis originem explicabat Sextus-Empiricus. Contendit, 2° prædictus auctor virtutem, saltem ex omni parte, non esse societati utilem, privatorumque vitia esse publica beneficia; v. g. inquit, intemperata perpotatio prodest vinitoribus qui vineam excolunt, rhedariis qui vinum advehunt, cautionibus qui vendunt, uno verbo, auget reipublicæ proventum, auget commercium, sicque fit societati utilis. Idem profert de luxu magnatum, etc.

6° Quidam boni et mali originem deducunt ex libera et positiva Dei voluntate. Undè ex ipsis, quæ bona sunt; talia sunt, quia Deus ea jubet, prava quia prohibet.

Contra istos incredulos christiani omnes, quin imò omnes alii philosophi, omnes gentes censent, ante omnem legem civilem et positivam, bonum inter et malum essentialem esse distinctionem, virtutem et vitium non esse mera nomina, existere legem seu religionem naturalem, id est, ipsam naturam, ipsis rerum essentiis, ipsa ratione fundatam, et ordini immutabili consentaneam, quæ est morum et agendorum norma, quæ ante pacta civilia actus alios præscribit, alios verò prohibet, quæque à Deo ipso non liberè sed necessariò approbatur. His positus, sit.